

VEGETACIA SLOVENSKA. RASTLINNE
SPOLECENSTVA SLOVENSKA.
4. VYSOKOHORSKA VEGETACIA. KLIMENT J.,
VALACHOVIČ M. / EDITORI. BRATISLAVA:
VEDA, 2007. 388 p.

(Рослинність Словаччини. Рослинні угруповання
Словаччини. 4. Високогірна рослинність / За ред.
Я. Климент, М. Валахович. — Братислава, 2007 —
С. 388)

(A review). Vegetation of Slovakia. Plant communities of
Slovakia. 4. High-mountain vegetation / Eds. by
Jan Kliment and Milan Valachovič. Bratislava: Veda,
Bratislava. — 2007. — 388 p.

Книга є черговим томом серії «Рослинність Словаччини». У першому томі (Valachovič et al., 1995) вміщено огляд піонерної рослинності, другому (Jaromilek et al., 1997) — синантропної, третьому (Valachovič, 2001) — трав'яних і сфагнових боліт. У четвертому томі розглядаються класи високогірної рослинності Словаччини, розташовані, головним чином, вище лісового пояса в Карпатах: *Mulgedio-Aconitetea* Nadač et Klika in Klika 1948 — альпійські і субальпійські високотравні та листопадні чагарникові угруповання; *Betulo carpaticae-Alnetea viridis* Rejmánek in Hulm et al. 1979 — чагарникові субальпійські угруповання; *Elyno-Seslerietea* Br.-Bl. 1948 — альпійські та субальпійські кальцефітні остепнені луки; *Carici rupestris-Kobresietea bellardii* Ohba 1974 — гірські й арктичні луки та пустища на малосніжних місцезростаннях; *Salicetea herbaceae* Br.-Bl. 1948 — угруповання місцезнаходжень, що тривалий час перебувають під снігом; *Loiseleurio-Vaccinietea* Eggler ex Schubert 1960 — арктоальпійські чагарничкові пустища; *Caricetea curvulae* Br.-

Bl. 1948 — арктоальпійські пустищні луки на силікатних породах; *Nardetea strictae* Rivas Goday et Воґја Carbonell 1961 — альпійські та субальпійські луки й пасовища з домінуванням *Nardus stricta*.

Деякі з високогірних угруповань охарактеризовані в попередніх томах. Зокрема, фітоценози скель і кам'янистих осипів класів *Asplenieta trichomanis* (Br.-Bl. in Meier et Br.-Bl. 1934) Oberd. 1977 і *Thlaspietea rotundifolii* Br.-Bl. 1948 — у першому томі (Valachovič et al., 1995); прибережно-водна й водна рослинність гірських джерел і струмків класу *Montio-Cardaminetea* Br.-Bl. et R. Tx. ex Klika et Nadač 1944 — у третьому томі (Valachovič, ed., 2001). Передбачається подати огляд рослинних угруповань із домінуванням *Pinus mugo* (кл. *Roso pendulinae-Pinetea mugo* Theurillat in Theurillat et al. 1995) у заключному томі цієї серії, присвяченому чагарниковим й лісовим рослинним угрупованням. Виданню даного тому передували великі синтаксономічні ревізії союзів *Petasion officinalis* (Kliment, Jarolimek, 1995, 2002; Jarolimek et al., 2002), *Calamagrostidion arundinaceae* (Kliment, Jarolimek, 2003) і *Caricion firmae* (Šibík et al., 2004), порядків *Calamagrostidietalia villosae* і *Adenostyletalia alliariae* (Kliment et al., 2004) і класів *Elyno-Seslerietea* (Kliment et al., 2005), *Carici rupestris-Kobresietea bellardii* (Petrik et al., 2005, 2006) і *Loiseleurio-Vaccinietea* (Šibík et al., 2006).

На прикладі рецензованого тому звернемо увагу на методи організації роботи над оглядом «Рослинності Словаччини» й особливостях подання результатів. Як вказують автори, всі геоботанічні описи зроблені за правилами, що існують у напрямку школи Цюрих—Монпельє (Braun-Blanquet, 1964; Westhoff, van der Maarel, 1978). Ділянки для описів рослинності відібрали таким чином, щоб вони були однорідними за фізіономічними ознаками і місцезростаннями. Ділянки описів зазвичай правильної форми, але в деяких випадках повторювали контури місцезнаходжень і були витягнутими вздовж русел рік і т.п. Участь рослин оцінювали за дев'ятибальною шкалою (van der Maarel, 1979). Назви рослин у книзі наведені без авторів за списком вищих і нижчих рослин Словаччини (Marhold, Hindak, 1998). Авторів зазначали у разі відступу від цього зведення. Варто зауважити, що у виданих дотепер оглядах рослинності країн Європи їхні автори також використовують «місцеві», локальні, флористичні зведення. Це, безперечно, ускладнює порівняння результатів і потребує, за необхідності, узагальнення даних кількох країн для виявлення синонімів, проведення попереднього таксономічного аналізу.

Для кількісної класифікації автори використали програми NCLAS і HierClus пакета SYN-TAX (Podani, 1993, 2001). Перед цим опрацюванням підвиди й «дрібні» види занесли в таксони рангу виду — в широкому розумінні, а спорові рослини у багатьох випадках вилучили. В завершальних таблицях вихідні дані відновлені. Авторі книги не пояснюють, для чого це робилося. Відзначимо, що рецензенти також це роблять. «Дрібні» таксони (які, тим паче, не завжди однаково розрізняються різними геоботаніками) ускладнюють узагальнення даних, що охоплюють більші території. А мохоподібні й лишайники, на жаль, не всі фітоценологи можуть правильно визначити.

Підсумкові синоптичні таблиці, що документують асоціації або безрангові угруповання, автори книги склали на підставі кількісної класифікації й ор-

динації з подальшою експертною корекцією. Формування таблиць, що супроводжувалося уніфікацією назв рослин, здійснено за допомогою програми FУТОРАСК (Jarolímek, Schlosser, 1997). Автори синтаксонів, які не є предметом розгляду в даному томі, наведені разово, при першому згадуванні.

Опис рослинності структурований відповідно до ієрархії синтаксонів. Опис кожного синтаксону починається з його валідної наукової назви, включаючи посилання на автора. Для синтаксонів вищих рангів (класи, порядки, союзи) словацькою мовою наводяться еколого-фізіономічні характеристики. Наукові назви відповідають вимогам Міжнародного кодексу фітосоціологічної номенклатури — ICPN (Weber et al., 2000). Крім того, наведені синоніми, які поділяються на номенклатурні (з посиланнями на статті кодексу, що пояснює причину їхнього повернення до даної категорії) і синтаксономічні. Поряд із синонімами зазначені також синтаксони нижчого рангу, які автори прирівнюють до розглянутих одиниць. Найчастіше це синтаксони проміжного рангу: субасоціації, підсоюзи, підпорядки. Окремо виділені псевдоніми й фантоми. Про останні згадувань в ICPN немає. Поняття про них введені Л. Муциною (L. Mucina, 1993). Вони являють собою назви, що використовуються геоботаніками з посиланнями на інші публікації.

Для асоціацій у низці випадків зазначені базіоніми — первісні назви синтаксонів, відкинуті згідно зі статтями 31 і 34а ICPN. Слід зауважити, що таке трактування поняття «базіонім» не відповідає його визначенню в ICPN (дефініція XI). Після назви синтаксону наводяться номер таблиці і колонки в ній, де охарактеризовано даний синтаксон. Далі подається блок діагностичної комбінації таксонів — DST (аббревіатура від словацького терміна «diagnostická skupina taxónov»), що використовується для ідентифікації синтаксону. При перерахуванні складу DST таксони в ранзі підвиду й першому згадуванні в тексті названі повністю, а далі (у тому числі в усіх таблицях) — скорочено: видовий епітет замінено «зірочкою». Наприклад, *Solidago vigaurea* subsp. *minuta* пишеться як *Solidago* * *minuta*. DST поділений на такі групи таксонів: характерні, диференційні і постійні супутники. Додатково серед першої групи виокремлені регіональні й трансгресивні таксони. Однак розподіл DST на ці групи й підгрупи не має систематичного характеру. Іноді весь блок позначається одним, без подальших підрозділів, терміном — «діагностичні таксони». У списках DST у дужках зазначені домінанти й субдомінанти.

До постійних супутників здебільшого віднесені таксони з траплянням понад 60 % в описах, включених до синтаксону. Винятки становлять флористично бідні рослинні угруповання, в яких до постійних супутників віднесені таксони із траплянням вище 50 %.

Для кожної асоціації зазначено номенклатурний тип (автор, джерело, номер таблиці й опису). Для лектотипів дано точне посилання на автора й місце типіфікації.

Текстовий опис асоціацій містить підрозділи: синморфологія, синфенологія, синекологія, синдинаміка, синхорологія й синтаксономія. Ці підрозділи подають інформацію про структуру рослинних угруповань, їх динаміку, місцезростання, розміщення в районі Карпат, місце в синтаксономічній системі. В останньому підрозділі (синтаксономія) наведено характеристику субасоціацій і варі-

антів. При вказівці на поширення синтаксонів автори посилаються на орографічні райони карти бази даних «Фауна Словаччини» масштабу 1 : 500 000, виданої в 1983 р. Малюнок карти розміщений на внутрішній частині оправи книги.

Для синтаксонів нижчого рангу наведено відомості про знаходження в їхньому складі рідкісних й ендемічних рослин і запропоновано заходи з охорони таких угруповань. Там, де це необхідно, опис одиниць рослинності завершується синтаксономічними і номенклатурними примітками, розглянуто дискусійні питання про таксони, що входять у DST, та різні погляди на ієрархію синтаксонів.

Опис порядків і союзів спирається на синтаксономічні таблиці. У заголовній частині кожної таблиці міститься інформація про число описів у колонці і середню кількість таксонів в угрупованні. Трапляння таксонів в асоціації подається у відсотках. Надрядковим індексом у балах (1—9) зазначено середню участь таксону розглянутої одиниці. При чіткому приуроченні видів рослин до певних ярусів зроблено спеціальну позначку. З метою збільшення числа колонок при диференціації порядків і союзів у рамках класу в таблицях, що містять велику кількість асоціацій, трапляння таксонів дано за п'ятибальною шкалою арабськими цифрами без вказівки на оцінку участі рослин. Але далі, при описі порядків і союзів, в інших таблицях є дані про трапляння цих рослин у відсотках й індекси, що показують їхню участь. Кожна синоптична таблиця супроводжується загальними відомостями про використані для характеристики конкретної асоціації літературні джерела. У них зазначені не лише сторінки, номери таблиць, а й номери геоботанічних описів. Якщо використано неопубліковані дані, названі автори геоботанічних описів і місце їхнього виконання.

Таксони, що трапляються зрідка, не внесені до синоптичної таблиці, перераховані за абеткою з інформацією про їхнє трапляння у «Додатку», зокрема середню участь і ярус, в якому вони розміщені в угрупованні.

Починаючи з третього тому «Рослинності Словаччини» (Valachovič, 2001), основна інформація, яка стосується характеристики вищих синтаксонів (класів, порядків і союзів), лаконічно викладена англійською мовою.

Переліки використаної літератури наведені після характеристики кожного класу. Крім публікацій, вони містять невидані рукописи із вказівкою місць їхнього зберігання. Найчастіше це дипломні роботи. Книга завершується покажчиком наведених синтаксонів, валідні назви у ньому виділені напівжирним шрифтом.

У книзі виправлено близько десяти назв синтаксонів. Це зроблено відповідно до статей 31 ICPN (омонімія як причина для відкидання назв), 42 (інверсія назв), 43 (виправлення назв унаслідок таксономічних помилок). Також дано опис кількох нових асоціацій і субасоціацій, що ICPN не рекомендує робити у подібних виданнях (рекомендація 1A).

Загалом книга вирізняється добротністю й ретельністю викладеного матеріалу. Вона буде особливо корисною геоботанікам, котрі вивчають гірську рослинність.

В.Б. ГОЛУБ, Д.В. ДУБИНА, Л.Ф. НИКОЛАЙЧУК, О.М. СОРОКІН